

ФОРМУВАННЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

УДК 378.147:781.68

Олена Гелета, викладач хорових дисциплін
Володимир Гнатюк, викладач баяна
Луцького педагогічного коледжу

ФОРМУВАННЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті висвітлено актуальну проблему формування інтерпретаційної майстерності майбутніх учителів музики у процесі професійної підготовки. Здійснений аналіз стану музично-виконавської підготовки майбутніх фахівців та підготовки майбутніх учителів до інтерпретації творів різних видів мистецтва. Визначено найголовніші ознаки особистісно орієнтованої підготовки майбутніх учителів. Розкрито питання професійного педагогічного досвіду, здобутого у процесі практичної навчально-виховної роботи.

Ключові слова: інтерпретація, інтерпретаційна майстерність, виконавська майстерність, аналіз-інтерпретація, художність, художнє сприйняття, професійний педагогічний досвід.

Лит. 7.

Елена Гелета, преподаватель хоровых дисциплин
Владимир Гнатюк, преподаватель баяна
Луцкого педагогического колледжа

ФОРМИРОВАНИЕ ИНТЕРПРЕТАЦИОННОГО МАСТЕРСТВА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКИ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

В статье освещено актуальную проблему формирования интерпретационного мастерства будущих учителей музыки в процессе профессиональной подготовки. Проведенный анализ музыкально-исполнительской подготовки будущих специалистов и подготовки будущих учителей к интерпретации произведений разных видов искусств. Определены главные признаки лично ориентированной подготовки будущих учителей. Раскрыты вопросы профессионального педагогического опыта, полученного в процессе практической учебно-воспитательной работы.

Ключевые слова: интерпретация, интерпретационное мастерство, исполнительское мастерство, тест-интерпретация, художественность, художественное восприятие, профессиональный педагогический опыт.

Olena Heleta, Lecturer of Choral Disciplines
Volodymyr Hnatyuk, Teacher Button Accordion
Lutsk Pedagogical College

MODELLING INTERPRETATIONAL SKILLS IN FUTURE MUSIC TEACHERS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

The article presents a survey on the problem of interpretation skill development of music teachers to be in the process of their professional education. The author provides the analysis of students' performance proficiency level and students' ability to interpret pieces of different kinds of music art. The most important features of individually oriented education of teachers to be have been defined in the article as well as there has been proved the great importance of personal pedagogic experience obtained in the process of education work.

Keywords: interpretation, interpretation skill, performance proficiency, analysis-interpretation, professional pedagogic experience.

Постановка проблеми. Сучасні демократичні перетворення в державі, процеси інтеграції в європейський освітній простір, зміни принципів, форм і методів роботи у вищих навчальних закладах України зумовили значне підвищення вимог до рівня та якості професійної підготовки майбутніх учителів, зокрема вчителів музики, які виконують важливу місію – формують музичну

культуру молодих поколінь. Водночас сучасне суспільство характеризується потребою в інтелектуально розвинених, творчо активних висококваліфікованих фахівцях, здатних до самовизначення і самоосвіти, а зміст освіти передбачає створення умов для самовдосконалення, самореалізації особистості.

Відповідно до запитів сучасного суспільства значно зростають вимоги до особистості вчителя

ФОРМУВАННЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

мистецьких дисциплін, його здатності використовувати набутий професійний досвід у самостійній практичній художньо-творчій діяльності згідно з універсальними загальнолюдськими художньо-естетичними цінностями та світоглядними позиціями, володіти засобами пізнання себе та навколишнього світу.

Концепція науково-мистецької парадигми спрямована на виховання в особистості ціннісного ставлення до дійсності загалом та мистецтва зокрема, розвиток художньої свідомості й майстерності, здатності до самореалізації, потреби в духовному самовдосконаленні в процесі сприймання та інтерпретації мистецьких творів і практичної художньої діяльності [2].

Це положення значно актуалізує проблему фахової підготовки майбутніх учителів музики, які засобами музично-виконавської діяльності впливають на внутрішній світ учнів, розвивають їхні особистісні якості, виявляють творчі здібності, стимулюють потребу в духовному самовдосконаленні.

Аналіз стану музично-виконавської підготовки майбутніх фахівців уможливив виявити ряд *ступеречностей* у процесі професійного становлення майбутніх учителів музики, а саме:

- між сучасними вимогами до музично-виконавської підготовки майбутніх фахівців, котрі мають прагнути до творчого самостійного пошуку, самореалізації й самовираження, та традиційним змістом навчання, що спрямований на надання певної сукупності знань та вмінь;

- між рівнем сформованості музично-виконавської компетентності, що необхідний для успішного здійснення музично-виконавської діяльності та наявним рівнем музично-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики;

- між необхідністю застосування новітніх технологій у процесі музично-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики та превалювання традиційних форм та методів навчання, що не відповідають вимогам сьогодення.

Метою статті є розкрити основні аспекти формування інтерпретаційної майстерності майбутніх учителів музики у процесі професійної підготовки.

Аналіз досліджень та публікацій. Науковці І. Зязюн, В. Маранцман, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Отич, Г. Падалка, О. Рудницька та ін. наголошують на пріоритеті інтерпретаційних стратегій осягнення художніх цінностей культури, які забезпечують соціокультурну спадкоємність поколінь, залучають особистість до рівноправного діалогу з автором, стимулюють процеси

самопізнання та самовдосконалення людини, її глибокого духовного перетворення. Аналіз наукового фонду засвідчує, що підготовка майбутніх учителів до інтерпретації творів різних видів мистецтва осмислюється передусім в аспекті їхнього професійного становлення, що передбачає, з одного боку, зростання особистісного потенціалу майбутнього вчителя, формування його світоглядних позицій, збагачення внутрішнього світу, розвиток творчих здібностей, нарощування й розкриття внутрішніх резервів у процесі художньо-комунікативної діяльності, а з іншого – готовність випускника до реалізації оновлених завдань естетичної освіти. Відповідно до цього в сучасних дослідженнях означену проблему найбільш рельєфно вивчають у двох аспектах: суто особистісному та власне професійному.

Зазначимо, що проблема готовності як результату професійної підготовки є однією з ключових у сучасній педагогічній науці, адже від її розв'язання залежить ефективна професійна діяльність учителя. Про це свідчать численні праці О. Абдулліної, І. Богданової, О. Дубасенюк, К. Дурай-Новакової, М. Дяченка, І. Зязюна, Л. Кандибовича, Н. Кічук, З. Курлянд, І. Левіної, А. Линенко, О. Мороза, О. Пехоти, В. Сластьоніна, Л. Хомич та ін.

Вивчення поняття “інтерпретація”, виявлення його характерних ознак та особливостей обґрунтовано в наукових працях представників різних галузей науки: філософії, психології (С. Назайкінський, В. Медушевський та ін.), мистецтвознавства (С. Фейнберг, С. Мальцев, Н. Корихалова), музичної педагогіки (В. Крицький, Г. Падалка, О. Олексюк, О. Рудницька та ін.).

Питання теорії та практики музичного виконавства розглянуті в наукових працях Ф. Бузоні, М. Давидова, Г. Когана, К. Мартінсена, Г. Нейгауза, С. Фейнберга та ін., висвітлені в ґрунтовних музикознавчих, психологічних та педагогічних працях М. Арановського, Л. Віготського, О. Костюка, В. Медушевського, Г. Орлова, В. Остороменського, О. Рудницької, О. Ростовського, А. Сохора та ін., у наукових дослідженнях Л. Гусейнової, О. Бодіної, Є. Гуренка, Н. Корихалової та ін., які визначають інтерпретацію як активний творчий процес, як художнє тлумачення музичного твору.

Окремі аспекти досліджуваної проблеми знайшли відображення у працях, присвячених питанням інструментальної підготовки майбутнього вчителя музики: формування виконавських умінь (В. Крицький, О. Ляшенко), виконавська майстерність (М. Давидов, Т. Юник),

ФОРМУВАННЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

педагогічно-виконавська майстерність (І. Мостова), музично-виконавська культура (Н. Згурська), індивідуальний стиль виконавської діяльності (Є. Йоркіна), розвиток виконавських якостей (Є. Скрипкіна), виконавська активність (С. Єгорова), принципи добору навчального репертуару (Р. Верхолаз), готовність до інструментально-виконавської діяльності (Л. Гусейнова).

Проблема інтерпретації є однією з фундаментальних у сучасній науці. У найбільш загальному розумінні інтерпретація художнього твору трактується як процес, спрямований на оволодіння закладеними в ньому смислами, а також результат цього процесу (М. Бахтін, В. Біблер, Г. Богін, А. Брудний, Г.-Г. Гадамер, Е. Гуссерль, В. Дільтей, Т. Дрідзе, Л. Доблаєв, А. Закірова, Р. Ингарден, П. Рікер, О. Рудницька, Ф. Шлейермахер, О. Щолокова та ін.). Важливою характеристикою інтерпретації є те, що за її посередництвом реалізується ставлення людини до світу (і мистецтва зокрема), до самої себе; отже, вона може розглядатись як діяльність. Як будь-яка інша діяльність, інтерпретація творів мистецтва передбачає певне протиставлення суб'єкта й об'єкта, а також мету, засоби, результат і сам процес діяльності.

Виклад основного матеріалу. Інструментально-виконавська майстерність учителя музичного мистецтва відображає його ціннісно-орієнтаційну спрямованість, рівень художньо-образного сприйняття, індивідуальний художньо-інтонаційний вимір музичного твору, дієво-творчий потенціал, повною мірою забезпечує процес художнього пізнання музичного твору, глибину проникнення в його емоційно-образний зміст, визначає емоційно-почуттєвий, інтелектуально-розумовий та творчо-дієвий потенціал виконавця, вміння адекватно відтворити художній образ [6].

Необхідним засобом пізнання художнього образу є аналіз-інтерпретація, що спрямовується на виявлення творчого кредо композитора, його світоглядних позицій, передбачає застосування історичних та загально художніх знань, аналіз семантичного синтаксису музичної мови, що призводить до важливих висновків щодо об'єктивності інтонаційно-образного змісту музичного твору й створює передумови адекватного сприйняття й розуміння художнього образу. Тому педагогічне керування процесом формування художньо-виконавської майстерності студента в класі основного інструмента (струнно-смічкових) повинно спрямовуватися на аналіз-інтерпретацію як спосіб пізнання-розуміння внутрішньої сутності музичного твору, що

інтегрує ціннісно-орієнтований, емоційно-оцінний, емпатійно-рефлексивний компоненти і передбачає їхню творчо-самостійну, індивідуально-особистісну реалізацію у процесі музичної інтерпретації.

Аналіз-інтерпретація як основа всіх видів музично-інтерпретаційної творчості уможливило усвідомити сприйняття музичного твору не як "позаособистісне" теоретизування, орієнтоване тільки на готові зразки аналізу, а як самостійний творчий процес осмислення твору, його тексту, контексту і підтексту [4, 35].

Творчий процес осмислення інструментального твору є складним поетапним процесом, оскільки він передбачає, насамперед, проникнення в інтонаційно-сміслові глибини музичного тексту, особистісне осягнення образного змісту, його сприймання та оцінку.

У структурі інтерпретаційної майстерності науковці виокремлюють такі два компоненти: глибину виявлення художнього задуму композитора і міру творчої свободи виконавця. При цьому деякі з них наполягають на повній відповідності музичного виконання задуму композитора; інші, мотивуючи свою позицію природою музичного мистецтва й зокрема специфікою музично-виконавської діяльності, розглядають художньо-інтерпретаційний процес як активний творчий процес осмислення-пізнання художнього твору, в якому відображається багатогранність виконавця-інтерпретатора (особливості його пізнавально-ціннісної та інтелектуально-емоційної сфер), актуалізуються його досвід, знання, уміння, особистісні якості.

Як зазначають науковці-педагоги, пізнанню цілісного музичного твору практично немає меж. Завдання організованого педагогічного процесу визначають вікові особливості, зрілість учня, його музичний досвід. Отже, і засвоєння основ інтерпретації інструментального твору набуває певної специфіки. До цього слід додати, що інтерпретація творів, удосконалення досвіду та можливостей їх тлумачення є безперервним, а не локальним завданням музичного виховання. З іншого боку, інтерпретації цілісного музичного твору стають можливими лише на основі досвіду тлумачення музичних і виконавських засобів. Тому розкриття їх сенсу і значення в контексті інтерпретаційного аналізу є важливим завданням у процесі вивчення музичного твору.

Інтерпретація музичного твору тісно пов'язана із категорією "художність". Художність – це інтегральне явище, що містить такі внутрішні структурні елементи, характерні ознаки та властивості, за допомогою яких музика

ФОРМУВАННЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

виявляється як засіб пізнання навколишньої дійсності, як художня форма і художній зміст, художній образ і художній процес, що здатний викликати асоціативно-образні уявлення, емоційно-інтелектуальну реакцію, відповідні почуття й переживання.

Художність, виразність і майстерність музичної інтерпретації залежить від особистості вчителя, зумовлюється його природженими задатками й здібностями (технічно-виконавськими та художньо-творчими), наявністю досвіду музично-виконавської діяльності [2, 12].

Відомо, що виконавський процес тісно пов'язаний із поняттям "художнє сприйняття", складна структура якого містить взаємодію перцептивних та інтелектуальних, репродуктивних і творчих процесів, є особливою духовно-практичною діяльністю, оскільки передбачає усвідомлення окремих мотивів та інтонацій на основі аналізу семантичного синтаксису музичної мови; переведення семантичної конкретизації в художнє узагальнення; оформлення драматургічного задуму композитора; високий рівень творчої художньо-інтерпретаційної самостійності, неповторності предметно-асоціативного змісту суб'єктивного образу сприймання, нестереотипного розв'язання творчих завдань музично-виконавської діяльності учителя [2, 6].

Здійснення художньої інтерпретації – це насамперед розуміння змістової сутності музичного твору та втілення цього розуміння у виконанні; індивідуально-образне глумачення виконавцем об'єктивної композиторської інформації, що характеризується рисами ідеально-уявного бачення предмета трактування.

На основі аналізу психолого-педагогічних праць з проблеми впливу середовища на особистість (Г. Балла, І. Беха, Л. Виготського, Г. Костюка, О. Леонтєва, Л. Масол, О. Олексюк, О. Отич, О. Пехоти, І. Підласого, А. Растригіної, О. Савченко, В. Семиченко, І. Якиманської) основною педагогічною умовою виявлено створення художньо-творчого середовища на засадах майстерного, особистісно зорієнтованого та розвивального навчання, котре зумовлене специфікою музично-виконавської діяльності і є перспективним напрямком розвитку мистецької освіти, оскільки спрямовується на впровадження різноманітних форм діалогічного спілкування, партнерських стосунків і творчої взаємодії викладача та студента.

Діалогічність художньо-інтерпретаційної творчості зумовлює використання в процесі формування музично-виконавської майстерності індивідуально-диференційованого та варіативного

підходів, які є такою організацією педагогічного впливу, що передбачає урахування індивідуальних особливостей, діагностику особистісно-типологічних характеристик і здібностей студентів, впровадження інноваційних художньо-педагогічних технологій, завдань різної складності, забезпечення можливостей вибору індивідуальної траєкторії навчання для самореалізації і самовираження студентів у музично-виконавській творчості, спрямованій на майбутню педагогічну діяльність.

Вагомого значення набуває проблема формування професійного досвіду майбутніх учителів музики, діяльність яких пов'язана з фаховою поліфункціональністю, розгалуженістю художньо-творчої й емоційно-комунікативної сфери взаємодії з учнями, високим рівнем діалогічності та референтності у стосунках із ними, духовно-моральною насиченістю змісту освіти [7].

У науковій літературі дослідження проблеми досвіду як сукупності якостей, що визначають ефективність професійної діяльності, охоплювали такі аспекти: індивідуальний досвід учителя (А. Адольф, Л. Большакова, Т. Добудько, Н. Кузьміна, А. Маркова, О. Мармаза, К. Рогожнікова, О. Савченко, В. Стрельников, А. Хуторський та ін.), етнопсихологічні чинники досвіду (М. Драгоманов, М. Костомаров, О. Потєбня, Д. Овсяннико-Куликовський, Ю. Липа та ін.).

Частково питання фахового досвіду аналізувалися і в працях, присвячених професійній підготовці майбутнього вчителя молодшої школи, де висвітлювалися специфіка педагогічної діяльності такого вчителя (Л. Арчажнікова, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Щолокова та ін.); сутність педагогічної культури вчителя (К. Васильковська, А. Растригіна, Р. Тельчарова та ін.); аспекти фундаментальної підготовки (М. Давидов, Н. Згурська, В. Крицький, І. Мостова та ін.); засвоєння педагогічних знань (І. Малашевська, Н. Провозіна та ін.).

Отже, проблема управління процесом формування професійного досвіду майбутніх учителів залишається малодослідженою, що виявляється й у відсутності чіткого визначення поняття "професійний досвід", яке б відображало його концептуальний зміст, чинники його формування в сучасних умовах гуманізації освіти, а також у відсутності різноаспектних наукових підходів щодо структури досліджуваного явища і у фактичному утотоженні професійного досвіду з іншими видами досвіду, представленими науковцями (індивідуальним, життєвим, передовим педагогічним тощо).

ФОРМУВАННЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Педагогічні нововведення сьогодні здійснюються під час усіх освітніх процесів: самоосвітнього, дослідницького, управлінського, психологічного тощо. Інноваційні педагогічні ідеї розвиваються відповідно до нової освітньої парадигми, сутність якої полягає передусім у зміні самого ставлення людини до світу: не в оволодінні світом, а в осмисленні людиною свого місця в цілісній світобудові [7, 81]. Монологізм у викладанні замінюється діалогізмом, суб'єкт-суб'єктними відносинами, а далі – перспектива цілісного інтегративного розуміння змісту навчально-виховного процесу.

Спільним у наведених положеннях є думка про те, що управління формуванням професійного досвіду і професійна підготовка є похідними явищами від свого прототипу – професійної діяльності – і виступають як своєрідна модель, у процесі реалізації якої студенти набувають професійних знань і вмінь. Орієнтація на майбутню професійну діяльність дає змогу студентам виокремлювати найбільш суттєві аспекти навчального процесу; усвідомлювати процес навчання як результат інтеграції окремих дисциплін; визначати місце і функції окремого навчального предмета в загальній структурі професійної підготовки.

Професійний педагогічний досвід – це система педагогічних знань, умінь і навичок, способів здійснення творчої педагогічної діяльності, емоційно-ціннісних ставлень, здобутих у процесі практичної навчально-виховної роботи.

Сучасна педагогічна освіта визначає такі найголовніші ознаки особистісно орієнтованої підготовки майбутніх учителів, а саме: оволодіння методиками вивчення дитячої особистості, професійною етикою, багатоваріантними технологіями, особливо комунікативними; умінням організувати диференційоване навчання одночасно на різних рівнях складності, всіма засобами забезпечувати позитивне ставлення учнів до світу [3, 188]. Слід не зволікати з питанням збільшення годин педагогічної практики, організацією самостійної роботи студентів. Це повинно сприяти створенню умов досягнення основних показників якості професійної підготовки майбутніх спеціалістів сфери освіти.

Висновки. Отже, процес професійної підготовки майбутніх учителів музики на основі особистісно орієнтованих технологій передбачає створення варіативних навчальних планів і програм, запровадження нової системи контролю оцінювання, стимулювання нової структури змісту і тривалості навчання. Потрібно якнайповніше врахувати діапазон функцій, що буде виконувати майбутній учитель, звільнити зміст від надмірної структурованості на предмети, посилити культурологічний аспект, цілеспрямовано формувати інтегровані професійні вміння, які мають універсальний характер, підвищити якість педагогічної практики. Але професійне розв'язання цієї проблеми вимагає глибоких комплексних досліджень.

1. Безбородова Л.А. *Методика преподавания музыки в общеобразовательных учреждениях: учеб. пособие для студ. муз. фак. педвузов.* / Л.А. Безбородова, Ю.Б. Алиев. – М.: Академия, 2002. – 416 с.

2. Масол Л.М. *Програма для класів гуманітарного профілю загальноосвітніх навчальних закладів: художня культура: 10 – 11 кл.* / Л.М. Масол, Н.С. Миропольська. – К.: Шкільний світ, 2001. – 31 с.

3. Плотницька О.В. *Проблема формування духовної культури майбутнього вчителя / О.В. Плотницька // Національна освіта: традиції і новації у контексті ідей Івана Огієнка: зб. наук. пр. / за ред. проф. М.В. Левківського.* – Київ-Житомир: ЖДПУ, 2002. – С. 187 – 189.

4. Ростовський О.Я. *Методика викладання музики в основній школі: навч.-метод. посібник / О.Я. Ростовський.* – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. – 272 с.

5. Рудницька О.П. *Сприйняття музики і педагогічна культура вчителя / О.П. Рудницька.* – К.: КДПІ, 1992. – 96 с.

6. Рудницька І. *Інноваційна діяльність як основа творчої самореалізації вчителя / І. Рудницька // Вища освіта України.* – 2007. – № 4. – С. 79 – 83.

7. Сисоєва С.О. *Творча педагогічна діяльність вчителя: ознаки і методи / С.О. Сисоєва // Обдарована дитина.* – 2005. – № 4. – С. 6 – 14.

Стаття надійшла до редакції 02.03.2015

